

**Тімченко Олександр Володимирович,
доктор психологічних наук, професор, провідний науковий
співробітник науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової
психології, Національний університет цивільного захисту України**

**Тітаренко Діана Сергіївна
кандидат психологічних наук, старший науковий
співробітник науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової
психології, Національний університет цивільного захисту України**

ОБРАЗ ПРАЦІВНИКА РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стаття містить інформацію щодо уявлень дітей про діяльність працівників аварійно-рятувальної служби, представлені результати методики «Малюнок рятувальника», наведено відсотковий розподіл дітей за визначеними категоріями, які відображають рівень обізнаності про діяльність рятувальника.

Відомо, що ефективність результату взаємодій рятувальника з людиною, яка потрапила в нестандартні умови надзвичайної ситуації, в багатьох випадках залежить від того, як саме сприймається працівник МНС постраждалим, від того, як їм вдається встановити міжособистісний психологічний контакт та довіритися один одному.

Виходячи з того, що МНС України, яка забезпечує безпеку та добробут суспільства, існує лише 15 років, можна зробити висновок, що не всі категорії населення чітко уявляють собі чим саме займаються рятувальники та з якими проблемами, і в яких ситуаціях до них можна звертатися. Якщо дорослі мають певні уявлення про діяльність працівників аварійно-рятувальної служби, то для дітей це не є настільки явним. Серед них саме слово «рятувальник», у більшості випадків, асоціюється з казковим персонажем мультиків, казок, фантастичних фільмів тощо.

На наш погляд, актуальним питанням психології діяльності в особливих умовах є вивчення існуючого образу рятувальника у дітей молодшого шкільного віку, бо саме ця категорія дітей переживає відповідну вікову кризу, під час якої змінюються і провідний вид діяльності, і образ себе, як ланки суспільства тощо.

Існуючі уявлення про рятувальників досліджувались серед дітей молодшого шкільного віку за допомогою методики «Малюнок рятувальника», яка побудована за аналогією з проективною методикою «Малюнок людини». При інтерпретації рисунків головний акцент робився на наявність у намальованої людини спеціального одягу, приладів, техніки, що є характерними для підрозділів МНС, а також наявність самої надзвичайної ситуації.

За результатами проведеного дослідження ми поділили всіх досліджуваних дітей на три загальні категорії:

- ✓ діти, в яких існує чітке розуміння образу рятувальника, його професійної діяльності та основних завдань, що ним виконуються;
- ✓ діти, які знають про професію рятувальника, але не мають чітких уявлень про неї;
- ✓ діти, які зовсім не мають уявлень про професію рятувальника.

За відсотковими показниками досліджувана вибірка розподілилася наступним чином (див. табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл малюнків дітей за визначеними категоріями, у (%)

Категорії дітей	Відсоток
Діти, в яких існує чітке розуміння образу рятувальника	15,09
Діти, які знають про професію рятувальника, але не мають чітких уявлень про неї	62,27
Діти, які зовсім не мають уявлень про діяльність рятувальників	22,64

Діти, в яких існує чітке розуміння образу рятувальника, на своїх малюнках відображали не лише самого рятувальника, а й ситуацію, яка може трапитися в ході їх професійної діяльності. Малюнки цих дітей відрізняються достатньою кількістю елементів, що свідчать про чіткі уявлення специфіки діяльності працівників МНС, їх професійних обов'язків та завдань. Для більшої наочності отриманих результатів пропонуємо розглянути декілька малюнків, характерних для даної категорії дітей (див. рис.1).

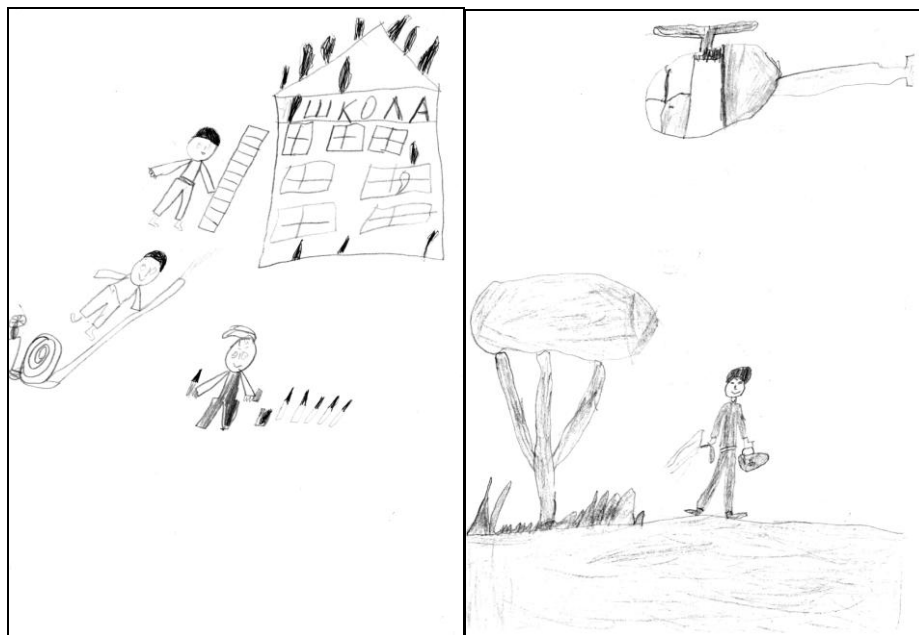

Рис. 1. Малюнки дітей, які мають чіткі уявлення про професійну діяльність працівників аварійно-рятувальної служби

На рисунку 1 чітко видно головний персонаж, - рятувальника, який знаходиться безпосередньо в умовах виконання професійної діяльності (тобто під час виконання робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуацій). У даному випадку – це ситуація гасіння пожежі. На кожному з цих малюнків можна розгледіти наявність спеціального одягу у рятувальника, наявність спеціальних приладів та техніки. Так, на рисунку з ліва, видно драбини, пожежні рукави та пожежний гідрант. А на малюнку з права розташований пожежний гелікоптер, який допомагає рятувальнику загасити полум'я лісової пожежі.

Аналізуючи самі малюнки дітей цієї категорії, можна сказати, що за характером техніки малювання діти відчували певний рівень напруги, або тривоги, під час виконання завдання. Даний рівень тривоги ми пов'язали з виконанням незвичного завдання, яке було їм поставлено. Малюнки цих дітей виконані досить охайно, без частого використання ластика для витирання деталей малюнку, що не вийшли. Це говорить про впевненість дитини у своїх діях. Майже всі діти, цієї групи малювали рятувальника з розведеними у боки руками, що свідчить про те, що вони готові співпрацювати з ним. Також, у більшості малюнків цієї групи зустрічаються елементи дещо збільшених кінцівок у рятувальника, загалом його ніг. Це говорить про те, що діти очікують від працівників МНС, які знаходяться в умовах надзвичайної ситуації, емоційної підтримки, демонстрації своєї впевненості, мужності тощо.

Наступна категорія, яка була нами виділена у групі досліджуваних – це діти, які знають про професію рятувальника, але не мають чітких уявлень про неї. Малюнки цієї групи дітей представлені на рисунку 2.

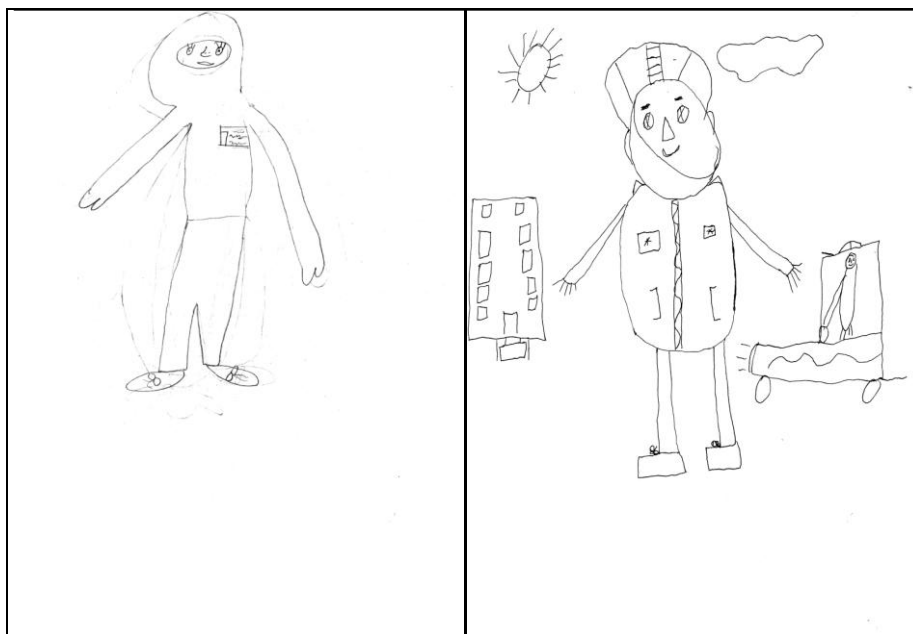

Рис. 2. Малюнки дітей, які знають про дану професію, але не мають чітких уявлень про професійну діяльність рятувальників

На малюнках дітей, які увійшли до цієї групи, представлений персонаж рятувальника, який має елементи спеціального одягу, форми, але не відображає суті діяльності працівника МНС України. Також, ми не отримали від дітей даної групи чіткої відповіді на питання про те, а чим саме займається відображена ними на малюнку людина.

Аналізуючи малюнки, можна сказати, що за характером техніки малювання діти вагалися зображувати рятувальника, - про це свідчать часті витирання елементів малюнка ластиком, нечіткі лінії, розмитість фігури. Деякі діти з цієї категорії досліджуваних проявляли певний страх перед особою рятувальника та безпосереднім контактом з ним (про це говорять намальовані шрами, пов'язки на тілі, які обмежують вербальний контакт). Можна припустити, що на встановлення психологічного контакту між рятувальником та дитиною, яка має розмиті уявлення про працівників МНС, піде більше часу та сил, ніж з попередньою категорією досліджуваних.

Наступна категорія, яка була нами виділена у групі досліджуваних – це *діти, які зовсім не мають уявлень про діяльність рятувальників*. Малюнки цієї групи дітей представлені на рисунку 3.

Рис. 3. Малюнки дітей, які зовсім не мають уявлень про діяльність рятувальників

На малюнках дітей, які увійшли до цієї групи зображена звичайна людина, яку не можна назвати рятувальником. У персонажу не має спеціального одягу, захисних пристроїв, технічних елементів, які є у працівника МНС. Також, діти які були віднесені до цієї групи досліджуваних, не змогли розповісти хто такий рятувальник та чим він займається. Крім того, більшість малюнків дітей даної групи зовсім не відображають характерну для рятувальника діяльність. Так, наприклад, на рисунку 3, на правому зображенні намальована ситуація нападу грабіжника на людину. На цьому рисунку видно, що третя особа надає допомогу жертві. Картина даної ситуації не відповідає професійній компетенції рятувальника, тож можна сказати, що дитина, яка намалювала цей рисунок, зовсім нічого не знає про діяльність служби порятунку.

Таким чином, достатньо високий відсоток дітей сьогодні ще має досить розмите уявлення про професію рятувальника.

Крім того, аналіз дитячих малюнків дозволив сформулювати деякі рекомендації для рятувальників при організації їх роботи з дитиною в умовах надзвичайної ситуації:

- ✓ перш за все треба показати своє обличчя, щоб дитина зрозуміла, що це також людина, а не якийсь загадковий об'єкт;
- ✓ по друге, треба весь час розмовляти з дитиною, - так вона буде відчувати, що не одна, в результаті чого може знизиться напруга, тривога, відчуття страху;
- ✓ не треба дратуватися і кричати на дитину, якщо в неї не виходить те, що просили зробити дорослі, треба демонструвати свою доброзичливість та терплячість, треба постійно морально підтримувати її.